

TEORIJA SOCIJALNOG RADA

Mladen Knežević, Ana Miljenović,
Vanja Branica
Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet,
Studijski centar socijalnog rada, Zavod
za socijalni rad, Zagreb, 2013., str. 289.

Uvijek se jako veselim kada dođem do knjige koja se bavi idejnim osnovama moje profesije. Zašto? Kada sam kao socijalni radnik početnik, a prije ulaska u akademski svijet, čuo od kolega na poslu »čuvenu parolu« da je praksa jedno, a teorija nešto sasvim drugo, bio sam jako zbunjen. Stoji li iza moje profesije samo »praksologija« i jesu li socijalni radnici samo »plitki humanitarci« administrativno-birokratske službe socijalne zaštite? David Howe je u svom »Uvodu u teoriju socijalnog rada« lucidno primijetio da socijalnim radnicima baš i »ne kuca srce za teorijom«. A onda sam kroz osobno praktično iskustvo počeo shvaćati da iza svakog mog zaključka, tumačenja činjenica i uzroka stoji pitanje »zašto se nešto događa s klijentom ili korisnikom«. Pitanje »zašto« je trenutak dodira teorije i prakse. Zapravo su teorija i praksa prožeti dio jedinstvenog odnosa profesije prema svom predmetu bavljenja.

Iz ovih razloga, razveselila me knjiga »Teorija socijalnog rada«, Mladena Kneževića, Ane Miljenović i Vanje Branice, koja, prije svega, ima intelektualno-idejni doprinos utemeljivanju socijalnog rada kao znanosti u Hrvatskoj i regiji, a vjerujem i šire, ako bude dostupna na nekom od svjetskih

jezika. Osjećam da je citat na početku knjige, poznatog književnika Orhana Pamuka, koji glasi »Jednog dana sam pročitao knjigu i cijeli život mi se promijenio«, simbolični izraz želje autora da njihova promišljanja budu idejna i intelektualna čahura socijalnim radnicima u njihovima traganjima za humanizmom struke i najboljim rješenjima u praktičnom djelovanju. Velika je dobit za svakog socijalnog radnika u osjećaju da iza njegove profesije stoji intelektualna i smisaona osnova izražena u razvijenoj teoriji socijalnog rada koja nudi bogatstvo pogleda, pojmova, značenja i ideja.

Autori knjige pokazali su duboku misaonost, sustavnost, suvremenost u pisanju, ali i ljubav i posvećenost socijalnom radu. Oni nas vode kroz ključne elemente teorije u socijalnom radu: pojam, sastav, uvjete održavanja, načine nastanka i tipove teorija. Otvaraju izazovno pitanje odnosa socijalnog rada prema drugim znanostima, ali i prema filozofiji i neznanstvenim spoznajama kao što su duhovnost, religija, umjetnost i zdravorazumsko razmišljanje. Nadalje, analiziraju »vječno pitanje socijalnog rada«: odnos znanosti i prakse.

Teorijskom korpusu socijalnog rada autori pristupaju koristeći povijesni tijek, ali krećući se kroz idejne i ideološke dihotomije socijalnog rada: *status quo* i društvena promjena, promjena osobnosti i promjena socijalne sredine, objektivnost i subjektivnost, mikro- i makrorazina. Analizu započinju pozitivističkim temeljima i ostavštinom pozitivizma u suvremenom socijalnom radu. Prirodno, nastavljaju s funkcionalizmom kao »pozitivističkom inačicom«. Potom nas vode kroz pomalo zaboravljene u suvremenoj literaturi socijalnog rada doprinose čikaške škole humane ekologije i naročito rad Jane Adams. Nasljeđe i modernost ove škole naročito se ogleda kroz: povezanost akademskog i praktičnog socijalnog rada; razvijanje ekološko-sustavskog pristupa; ideju multikulturalnosti u socijalnom radu, razvoj socijalnog rada s obitelji i grupom.

Simboličkim nazivom »uvijek čvrsta veza« autori nas analitički vode kroz tokove psiholoških utjecaja na socijalni rad, a prije svega kroz značaj psihoanalize, bihevizma i kognitivnog pristupa u socijalnom radu. U ovom dijelu mogu se vidjeti korijeni i značenja važnih pojmova u socijalnom radu kao što su: strukturirano učenje, empatija, značaj djetinjstva u razvoju čovjeka, psihosocijalni rad, teorijski konstrukti bihevizma (determinizam, ekonomičnost, cirkularnost, itd.), kognitivno-teorijski pojmovi (prilagođujuće učenje, usmjeravanje klijenta, sveobuhvatnost interevencije, posrednička uloga institucije, itd.).

U sljedećem dijelu autori tumače odjeke biološke metafore u društvenim znanostima na socijalni rad koji su izraženi u teoriji sustava. Prepoznajući da se prva promišljanja o uvođenju teorije sustava u socijalni rad mogu uočiti još ranih 60-ih godina prošlog stoljeća u SAD-u, autori ukazuju da se značaj opće teorije sustava očituje na dvije razine - u razvoju posebnog pristupa u teoriji i praksi socijalnog

rada i u integriranju tipičnih sustavskih koncepata u socijalni rad. Ovdje možemo pronaći objašnjenja bitnih pojmova i koncepata suvremenog socijalnog rada, a naročito njegovih terapijskih usmjerenja, kao što su: svrhovitost sustava, povratna veza, granica sustava, resurs, prilagođavanje na okruženje, stresor, stanište, ciklus, kaotičnost ponašanja, nelinearnost, itd. Teorija sustava našla je snažna uporišta u socijalnom radu i zbog karaktera metateorije koja može u sebe integrirati i druge različite teorijske pravce poput psihodinamske, kritičke, humanističke i egzistencijalističke škole. No, autori s pravom upozoravaju socijalne radnike koji primjenjuju ovaj pristup da obrate pažnju da razumijevanje cjelovitosti ne znači istovremeno onipotentno djelovanje na tu cjelovitost, već da djelovanje treba imati funkciju katalizatora u uspostavljanju interekacije između različitih agenata utjecaja na klijente kao što su organizacija, institucija ili profesija.

Egzistencijalistička i humanistička filozofija svakako su »prijanjući pristupi« jednoj nedvosmisljeno humanistički opredijeljenoj znanosti i praksi, kao što je socijalni rad. To autori upravo i pokazuju. Polazeći od ključnih koncepata filozofije egzistencije, kao što su sloboda, subjektivna istina i odnosi s drugima, autori nas uvode u polje egzistencijalističkog socijalnog rada. Ovdje možemo vidjeti kako se opće premise egzistencijalizma prevode u koncepte i standarde socijalnog rada kao što su: pogled na teškoće korisnika, životni izbor, mogućnost promjene, samoodređenje, samozpoznavanje, itd. Također, autori nam nude veze između općih humanističkih pristupa ljudskoj prirodi i koncepata socijalnog rada. Posebno bih istaknuo analizu odnosa socijalnog radnika i korisnika iz humanističke perspektive kroz ključne faze rada, kao i odličnu sugestiju da ove ideje mogu imati značaj i za same socijalne radnike i njihov odnos prema njihovom unutrašnjem svijetu i prihvaćanje sebe kao refleksivnog praktičara koji treba stalno promišljati svoje unutrašnje profesionalne doživljaje.

Tradiciju kritičkih makrodruštvenih teorija koje su našle uporišta u socijalnom radu autori prepoznaju kroz tri srodna koncepta: radikalni socijalni rad, feministički socijalni rad i kritički socijalni rad. Ove teorije daju nam sliku jednog dijela janusovskog lica socijalnog rada: sliku društva kao polja dinamičkih konflikata koji imaju svoje izvore u društvenim nejednakostima i nejednakoj raspodjeli društvene moći. Djelovanje na promjene društvenih struktura, oslobođenje svijesti klijenata, socijalni aktivizam i političke promjene, poticanje klasne i društvene samoaktualizacije korisnika, borba za ljudska prava manjinskih i ugroženih grupa najprepoznatljivija su područja djelovanja socijalnog rada koji je inspiriran kritičkim teorijama. Čini se da u aktualnim uvjetima socijalnih posljedica globalne ekonomske krize ovi pristupi dobivaju na značaju čime se snažno sukobljavaju s tendencijama u mnogim državama da na krizu treba reagirati više mehanizmima socijalne kontrole nego strukturalnim i korjenitim društvenim reformama koje vode k socijalnoj pravdi.

U svakom slučaju, kritičke teorije i kada imaju »ukus utopije«, daju smisao i nadu mnogim socijalnim radnicima da i u uvjetima birokratizacije socijalnog rada pronađu ontološko-humanističku vertikalnu djelovanja.

I konačno, u preposljednjem dijelu, autori nas uvode u svijet »tehnologije novog vremena« – postmodernizam, neoliberalizam i socijalni konstruktivizam. U ovom izazovno napisanom dijelu knjige autori analiziraju utjecaje ideja posmodernističke diskurzivnosti, globalizacije, menadžerijalizma, neoliberalizma, deinstitutionalizacije na socijalni rad. Autori prepoznaju promjene koje je postmodernizam unio u socijalni rad, kao što su: unapređenje prakse i položaja profesije kroz veću društvenu prepoznatljivost, mobilnost socijalnih radnika, razvijanje komunikacijskih i informatičkih sposobnosti socijalnih radnika, razvoj upravljanja organizacijama u kojima djeluju socijalni radnici, promjena u načinu obrazovanja za socijalni rad, promjene u pristupu korisniku od medicinskog modela k modelu dekonstrukcije značenja, uvođenje *case managementa* u radu s korisnicima, itd. Ipak, vjerujem da će kritički sudovi autora o ovim pristupima otvoriti važan suvremeni dijalog u (o) socijalnom radu. To se naročito odnosi na sljedeća pitanja koja se u knjizi pokreću: ide li ovako orijentiran socijalni rad više k srednjim društvenim slojevima koji mogu platiti usluge, dok se najniži socijalni slojevi prepuštaju nevladinim organizacijama i volonterima; ima li konstruktivistički socijalni rad funkciju praćenja i kontrole korisnika; služi li on više sustavu upravljanja nego korisnicima; je li ovakav socijalni rad pokrenut, prije svega, imperativima ekonomske racionalnosti; gdje se kriju antihumanističke zamke humanističke ideje deinstitutionalizacije; zamagljuje li konstrukcionistički pristup socijalne probleme jer ne obraća pažnju na njihove strukturalne uzroke?

Na kraju, autori nas »provociraju« pitanjem: čemu toliko »buke« oko teorije socijalnog rada? Beogradski alternativni rock bend iz 80-ih godina prošlog stoljeća, »Disciplina kičme«, govorio nam je da je »buka u modi«, dajući na jednostavan način tumačenje svijeta kao kompleksnog, višedimenzionalnog i kaotičnog okruženja čovjeka. Autori knjige poručuju nam da je »buka« o teoriji socijalnog rada dio idejnog i kulturnog bogatstva vremena u kome živimo. Duboko se slažem s autorima da kulturna, vrijednosna i humanistička misija, kao i moralna maksima (teorije) socijalnog rada treba biti napredak i razvoj ČOVJEKA kao bića svekolikih potreba.

Priredio: Aleksandar Jugović